

باتی آذربایجان آراشدیرمالار مرکزی یارادیلمالیدیر

یازار: توران بهادری

((ایروان خانلیغی آذربایجان خانلیقلاری آراسیندا هم سیاسی هم ده ایقتیصادی جهتدن ، آذربایجان تاریخچیلری طرفیندن نه اینکی آز اؤیرنیلیمیش ، حتا دئمک اولارکی اونودولموشدور. بو ((لاقئید لیگین)) اساس سببی بو اولموشدورکی همین خانلیغین اراضیسینده یئرلشن موعاصیر اثرمنستان رئیسوبلیکاسی ، سووتت حاکمییتی ایللرینده موتفیق رئیسوبلیکا ساییلدیغینا گؤره ، آذربایجان عالیملری ((قارداشلیق)) نامینه ، اثرمنی خالقینی ((قلیبینه)) توخونمامیش ، تاریخی آذربایجانا مخصوص اولان ایروان خانلیغیندان اوز چئویرمیش بئله لیکله ده قدیم آذربایجان توپراغینی ، علمی باخیمدان هله ۲۰ - جی عصرین ۲۰ - جی ایللریندن ، اثرمنی ((قارداشلاریمیزا)) باغیشلامیشلار)).(۱)

گؤروندیوکی ، تورکلوک و موسلمانلیغین بؤیوک دوشمانی اولان اثرمنیلر ، اؤز آدلارینا دؤولتلیرنی اثرمنی توپراغیندا یوخ بلکه آذربایجانین ، ایروان خانلیغی آدلانان ، تاریخی اراضی سینده قورموش و بو غصب ائتدیکلری یئردن ، آذربایجانین قاراباغ و ناخچیوان کیمی دیگر بؤلکه لرینه ال آتمیشلار.

یوخاریداکی نقل ائتدیگیمیز متنده ، ایروان خانلیغی یئرینه ((باتی آذربایجان)) و لاقئیدلیک یئرینه ((بیلمزلیک و خبرسیزلیک)) و اثرمنی خالقینی یئرینه ((کورد خالق)) قویولسا ، ایران آذربایجانین غرب بؤلگه سینین نه قده راجنیاقلی وضعیته اولماسی بللی اولار . تاسوفله میللتیمیز اؤز پرولیمینه زامانیندا یوخ ، آنجاق ایش - ایشدن کئچندن سونرا فیکیر وئریر . آما نئجه دئیرلر : دالدان آتان داش توپوقدان ده یر .

آذربایجانین باتی بؤلگه سی دئییه نده چوخلاری ایندیکی (غربی آذربایجان) ایالتینی نظرده توتورلار . آما تاریخی قاینالار باخدیقدا ، بو منطقه جنوبدان سنندج شهرینه دایانیر . هله تاریخی منبعلر بیر یاندا دورسون ، شاه رژیمین نین ایلك جوغرافی و ایداری بؤلگوسونده ده ، غربی آذربایجان ایالتی (دوردونجو اوستان آدلاناراق) ایندیکی شهرلردن علاوه ، بیجار (گروس) ، ساققیز ، بانا، دیواندره و . . . دا احاطه ائدیردی کی آدینی چکدیگیمیز شهرلری تاریخی ، جوغرافیایی و بعضا ائتتیکی (قومی) گرچکلره باخمایاراق ، کوردوستان آدلاندیریلان ایالته وئرلمیشلر. آذربایجانین غرب منطقه سی ، آذربایجانین ان وئریملی ، گؤزل و استراتژیک بؤلگه سیدیر .

آذربایجانین بیر چوخ چایی (۲) بورانین داغلاریندان آخیب گلیر و خصوصا تاخیل بئجرمه اوچون ال وئریشلی سولو یئرله مالیک دیر . بونلاردان علاوه تورک دونیاسی نین غرب - شرقینی بیر- بیرینه باغلایان تکجه کورپو ده باتی آذربایجان دیر . بو یئرلر صفوی دؤورونه کیمی تماما تورک یوردو اولموش آنجاق بو دؤورون مذهبی ساواشلاریندا و پایتختین تبریزدن، قزوینه و سونرا ایصفاهان کؤچورولمه سی نتیجه سینده ، اول موکری و سونرالار بیلباس اتحادیه سی (۳) آدینا سوننو کوردلر، ضید شیععه عثمانلی حیمایه سی آلتیندا بو توپراقلارین بیر بؤیوک قسیمینه گیرمیش و یئرلی قیزیلباش تورکلری اؤز یورد - یووالاریندان چیخارمیشلار(۴) و گیره بیلمه دیکلری شهرلری ده (اورمو، ماراغاو . . .) عصیرلر بویو تهدید ائتمیشلر(۵). آذربایجان کوردلری نین یئرلی تورکلره ((عجم)) دئمه لری ده عثمانلیجا بیر ایصطیلاح و او دؤوره عایید دیر و اونلارین عثمانلیدان گلمه

اولماقلارینی گؤستریر. بو کوردلشمیش شهرلرین ان بؤیوک لری ماهاباد، بوکان و ساققیزین ، اؤز آدلاریندان علاوه بوتون کندلری ، داغلاری و تپه لری نین آدلاری دا تورکجه دیر. بو آدلارین بعضیسی دؤولت طرفیندن ده ییشدیرلمیش (سویوق بولاق : ماهاباد- قاراموسالی: سیمینه (بوکان بخشی)) و بعضیلری ده سونرا دان یئرلشن اهالی طرفیندن کورد دیلینه اویاراق تحریف اولونموشدور (بی کندی و یا بؤیوک کند : بوکان(۶)) و بیر چوخودا فارسجا اوخشادیغی و یا معناسی نین آنلاشیلمادیغی اوچون ده ییشدیریلمه میشدیر. بو نونلا بئله هله ده بو یئرلرین توپونملرینین (جوغرافی آدلار) یوزده دوخسانی تورکجه و یا تورک منشالی دیر . تورکجه اولمایان لاردا آنجاق باقر آباد ، کربلایی رضا خان و . . . کیمی شیعه – آذربایجان منشالی دیرلر.

سونراکی ایداری و جوغرافیایی تقسیمات دا ، آذربایجانین بیر چوخ کوردلشمیش شهر لری (ساققیز،بانا، دیواندره و . . .) و بیجار کیمی تورک شهری ، کوردوستانا وئرلمیش و تکجه کورد آدیلا تانینان ماهاباد ، غربی آذربایجان ترکیبینه قالمیشدیر. کورد نفوسو آرتاراق سر حد داغلاریندان دوزنلیک لره و شهر لره ائتمه لری و کئچن ۲۵ ایلده امنیت سیزلیک نتیجه سینده یئرلی تورک اهالی نین مرکزی شهر لره کؤچمه سی و قارشلی طرفین ایکی بؤیوک حیزبی واسیطه سیله تشکیلاتلنماسی ، غربی آذربایجاندا گرگین بیر شرایط یاراتمیش و ماهاباددان سونرا دا ، دؤرد شهرستانین (سردشت (ساری داش)، پیرانشهر(خانا)، بوکان و اشنویه (اؤشنو)) دوزلمه سینه گتیریب چیخارمیشدیر. ایران ایسلام اینقلابیندان سونرا ، کورد حیزبلی نین فعالیتی نتیجه سینده یارانان تهلوکه لی شرایطه ، تورک شهری اولان خانادان بوتون تورکلر قوولموش و سولدوز و اورمویا و . . . کؤچمه لی اولموشلار. ماهابادو اؤشنو شهرلریندن ده بؤیوک تورک آزینلیغی قاجماغا مجبور اولموشدور. شیمالی آذربایجاندا اولدوغو کیمی ، کورد قارداشلاریمیز ، ساققیز ، بوکان و ماهابادا کیفایتلنمه میش، سولدوزا و اورمویا دا ال آتمیشلار. ۱۳۵۸- جی ایلین بیرینجی آییندا سولدوزدا ۲۰ مین نفرلیک بیر حیزبی میتینگ کئچیرندن سونرا، یئرلی تورک اهالینی قیرماق ایسته میش ، آما یئنیه رک ناغادئی کورد اقلیتی ایله بیرلیکده ، ماهابادا قاجمیشدیرلار . بیر نجه آیدان سونرا ، قاجان کوردلر، ناغادئی شهرینه قاریتاریلمیش آما خانانین گوناھسیز قاقچینلارینی اؤزبورد- یووالارینا قایتاران و یا حداقل سولدوز کوردلریله یئرلرین ده ییشن اولمامیشدیر. دوغرونداندا وطنین اوباش بو باشی یوخدور . بیز تورکلر هر یاندا اولساق ائله بئله یئرسیز رحمی کؤنولوک. ۱۹۸۸-۸۹ ایلرده (شوروی داغیلاندا) ۲۵۰ مین نفر آذربایجانلی اؤز آتا - بابا یوردلاریندان (ایندیکی ائرمیستاندان) قوولدو آما بیر نفر ائرمینی آذربایجانندان چیخمادی کی هئچ ، گون به گون چوخالیب گؤجلندیلر.

بیلیم نیه بونلارا دوشوننده ، هم آذربایجان جمهوریتی نین غرب بؤلگه سی و هم ایران آذربایجانینین غرب قیسمی آراسیندا بیر بؤیوک اوخشارلیق و عینی طالع گؤرونور. هر ایکی بؤلگه ، آذربایجانین سرحد ، داغلیق و استراتژیک اراضی سیدیر. بو منطقه لرده آذربایجانین یوخ ، بلکه ائرمینلرین (ایروان ۱۹۱۸ م) و کوردلرین (ماهاباد ۱۹۴۵ م) تاریخلرینده ایلك دؤولتلری قورولموشدور. هر ایکی منطقه ده یابانجیلارین یئرلشمه لری و نهایت دؤولت قورمالاری ، یالنیز اؤز گوجلری یوخ ، یاد اؤلکه لرین یاردیمی ایله اولموشدور. بو بؤلگه لرده یئرلشن میلتلر و قورولموش و یا قورولاجاق اولان دؤولتلر، آذربایجان تورکلری ایله آنادولو تورکلرینین

آراسینی کسمیش ویا کسمکده دیرلر. سونرادان یئرلشن هر ایکی میلت، ان آزی بیر گوجلو پارتیایا دایاناراق اؤز هدفلرینی ایزله میشلر. هر ایکی باسقینیچی میلت، تورپاقلاریمیزین بؤیوک بیر حیصه سینه صاحابلانماغا قانع اولمامیش هامیسینی ایسته مکده دیرلر.

شیمالی آذربایجانین غرب بؤلگه سی اولان (تاریخی ایروان خانلیغی) بوتونلوکله اثرمنی الینه کتچمیش و بوگونکواثرمنیستان اؤلکه سینى اولوشدورموشدور. تورپاقلاریمیزدا اثرمنیستان دؤولتی یاراناندا، اعتراض اندیب و رسمیته تانیماسایدیق و یا هئچ اولماسا، تئز - تئز کیتابلاردا و قزتلرده بو تورپاقلارین آذربایجانا عایید اولماسینی وورغولاسایدیق، اثرمنیلر جسارت اندیب قارباغی ایستمزديلرو داییم بیزیم میتیمیزین آلتیندا یاشایاردیلار.

ایندی ایران آذربایجانیندا بئله بیر وضعیت واردیر. کوردلشمیش و آذربایجان ترکیبندن چیخمیش شهرلری، آذربایجان ترکیبینه قایتارماق اولماسادا، آنجاق حدودلاریمیزدا اولان شهرلری برک ساخلاماقلا برابر، بو شهر لرین کتچمیش تاریخی و آذربایجانا عایید اولماقلارینی آراشدیریب یازماق لازیم دیر. آرازین اوتایندا اولانلار، بوتایلیلار اوچون عبیرت درسی اولمالیدیر. ایندی ((ادب)) (۷) کیمی بیرسی سنندج ده اوتوروب ((اورمیة کؤکوندن بیر کورد شهریدیر)) دئمه سی بیزیم لاقئید لیگیمیز و داها دوغروسو بیلمزلیگیمیزدن ایره لی گلیر. ایندی یه دک تاریخچیلریمیزدن بیرى بو یئرلرین تاریخی، جوغرافیاسی و کیملره عایید اولماسینی و کوردلرین نه زماندان بورالاردا یئرلشمه ینى یازیب آچیقلامامیشدیر. حتا بئله اولموشدور کی اؤز تورکلریمیز، آذربایجان کورد شهرلری دورسون قیراقتا، میاندآب (قوشا چای) سولدوز (ناغادئی)، ملیک کندی (ملکان)، تیکان تپه (تکاب) و سایین قالانی (شاهین دژ) دا کوردوستان سایمیشلار. آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهری نین ترمینالیندا، آدینی چکدیگیم شهرلر، کوردوستان خطینده یئرلشدیریلیمیشدیرو اولارین اوتوبوسلاری کوردوستان ایستگاهی آدلانان یئردن یولا چیخیرلار. ایندی بیر تبریزلیدن آدی کئچن شهرلرین هارادا یئرلشدیکلرینی سوروشسان، هر هارانی دئسه، آذربایجان دئمه یه جک. چونکو بیزیم عوامیمیز اؤز یئرینده، اوستادیمیزدا، یازیمیزدا بو یئرلری کوردوستان تانییر. آدلیم جوغرافیایچی یازیمیزدا اولان شخصین ((دریاچه اورمیة)) (۸) آدلی کیتابیندا، سولدوزون کوردوستاندا یئرلشدیگی ایدعا ائدیلمیشدیر.

بونون قارشى سیندا، غربی آذربایجان اوستانین، بئش کورد شهرینین ایسلامی شوراسی، شهرلرینین یئنی چکیلن و ان بؤیوک خیوانی نین (خصوصاً تورک شهرلرینه باخان خیوانلارین) آدینی کوردوستان قویموش، جمهور ریسی خاتمی نین اوستانیمیزدا اولان سفرینده (۱۳۷۹)، اوندان بو شهرلرین ترکیبندن، ماهاباد مرکزلیگینده و موکریان آدینا بیر ایالت دوزلمه سینى ایسته میشلر. حتا بو ایالتین یارانماسینا علمی زمین حاضرلاماق اوچون (موکریان کوردوستانین طبیعی جوغرافیاسی) (۹) آدلی اثری یازیب و تبریز دانشگاهی اوستادی نین یاردیمیندان دانشکورائتمیشدیرلر. سونرا بو کیتابی کوردوستان آموزش و پرورش ریسی نین (فاروق داوود پور) ایضاسی ایله غربی آذربایجانین جنوبوندا یئرلشن (کورد و تورک) فرمانداری و آموزش پرورش ایداره لرینه و اولارین دا دالی ایله مدرسه لره گؤندر میشلر. شیمالی عیراقتا یازیلیمیش (موکریان کوردوستانی) کیتابینی، فارسجا چئویره رک، اردبیللی ((آنا)) نثریاتی طرفیندن یایمیشدیلار. هر ایل سونو، سنندج و ماهاباددا و ها بئله تهراندا یاشایان

کوردلر (پارلمان کورد فراکسیونو باشدا اولاراق) واسیطه سیله کوردوستان تقویمی چیخارمیش و آذربایجان تورک شهرلرینی ده (او جمله دن اورمیه نی) ایچینه داخل ائتمیشلر. ماهاباد رادیو - تلویزیونو واسیطه سیله ساده بیر مسئله لری باهانه ائده رک تهران رادیو - تلویزیونو گزارش گؤندریب و غربی آذربایجانین بوتون جنوب شهرلرین کورد و ماهابادا تابع کیمی گؤستریمیشلر و حتا اورمو گؤلونه گلیب کؤچن قوشلاردان دا بئله و از کئچمه میش بو گؤلوسانکی ماهابادین گؤلو کیمی تانیمیشلار. باتی آذربایجانین جنوب غربینده (۱۰) یئرلشن کورد شهر لرینی ، آذربایجان شهری کیمی یوخ ، کوردوستاندان قوپاریلمیش بیر شهر کیمی قلمه وئرمیشلر. عیراق کوردلری ، غربی آذربایجان ایالتینی (تماما ماکیدان تیکابا قده ر) بؤیوک کوردوستان خریطه سینه داخل ائتمیش و بو خریطه نی (۱۱) آذربایجانین بوتون کورد شهرلرینده یایمیشلار.

بیز بونلارین قارشسی سیندا نئیه میشیک؟! آذربایجان ایچینده ، آذربایجان شهرلرینه قوندارما تاریخ، جوغرافیوا سیجیللی یاراداندا، بیزده دوروب باخیب و چوخ واختلار دا اونو تصدیقله میشیک. بو لا قئید یاناشماقلار، قارشسی طرفی جسارتلندیرمیش و الینده توتدوغو و سونرا صاحبلا نمیش شهرلردن علاوه ، آذربایجانیمیزین باشقا کورد آزیلیقلی شهرلرینی ده ایسته میشلر. ماهاباد رادیو - تلویزیونونندان باشقا ، غربی آذربایجان اوستانی کانالیندان دا ، تورکجه یله برابر کوردجه وئریلیش وئریریک. ماهابادی (۱۲) ، غربی آذربایجانین جنوبوندا یئرلشن شهرلرین ایداری مرکزی ائله میشیک. ایران کوردلری نین ان تانیمیش و بین المللی درگیسی (سروه) (۱۳) نین کوردوستان آدینا اورمیه ده چیخماسینا گوزیوموشوق. ((صلاح الدین ایوبی)) نشریاتی و ((مرکزی نشری فرهنگی وادی کوردی)) تشکیلاتی ، سنندج و یا ماهابادا یوخ، اورمیه ده فعالیت گؤستریر و اورمیه نی دونیا و دیگر کوردلره بیر آذربایجانلی شهر کیمی یوخ ، کورد شهری کیمی تانیتدیریر. بئله بیر مرکزین چالیشماسی نتیجه سینده ، بیزیم گنج اولان ادبیاتچی آراشدیرماجیلاریمیز دا (۱۴) ، تورک ادبیاتی دنیل، بلکه (کورد ادبیاتیندا شاهنامه) موضوعوندا تدقیقات آپاریلار. بیز تورکلرین داغینا قلیغی، میلی شعورسوزلوغو و ساغ - سولون دالیسیجا گئتمه سی و بعضا روشن فیکریلیک اداسی چیخارداراق سئچگیله قاتیلما سی و اونلارین کورد حیزبلی و میلی شعور اساسیندا بیر لشمه لری نتیجه سینده ، حاقلاری اولان ۳ وکیلدن علاوه ۲ وکیل ده اورمو و سولدوزدان پارلمانا گؤندریب و اوستانین ۱۲ وکیلیندن، بئشین اؤز لرینه مخصوص ائتمیشلر. و یئنه ده اورمیه دن کورد وکیلی گؤندرمک کیمی سایقه سیز اولان ، ۲ نفر کورد، بو شهرین ۹ نفرلیک شوراسینا سوخا بیلیمیش لر. بوتون بو ایره لیه ییشلرین نتیجه سی اولاراق ، اوستاندارین یاردمجیلاریندان بیری و اوستان ایش اداره سینین ریسی کورد سئچیلیر کی بو ریسین ایلک ایشی ، حاق سسیمیز اولان (نوید آذربایجان) نشریه سیننی باغلاماغا چالیشماق اولور. سنندج ده چیخان کوردجه درگیلر، اوجومله دن سنندجین ایکینجی وکیلی دوکتور جلالی زاده نین (سیروان) (۱۵) هفته لیگی، اورمیه قزتلریندن تئز (تبریزین نشریه سی ده اولسا بورالارا گلمز) بوتون اوستان شهرلرینه یئتیشیب و ساتیلیر. بو نشریه ده مناطق - کوردنشین آدیلا بوتون غربی آذربایجان شهرلریندن خبر درج اولور و غربی آذربایجان ایالتی ، کورد نشین منطقده لرین باشیندا گتیریلیر، امما بونلارین قارشسیلیغیندا، کوردوستان ایالتینده یاشایان و بو اوستانین یاریسینا یاخین بوتون شرق قیسمنی توتان ، قوروه و بیچار تورکلریندن کیمسه نین خبری یوخدور. کوردوستان اوستانی تلویزیون کانالی نین بیر دقیقه بئله تورکجه

وئرلیشی یو خدور . بو شهرلرده (کیرمانشاهین سونفور تورک شهری ایله بیرلیکده)بیر صحیفه لیک تورکجه قزئت ده چیخمیر. ایندیکی دؤولت سؤزچوسو و کئچمیش کوردوستان اوستانداری، کوردچو (رمضان زاده)نین هیدایتی ایله آلتینجی مجلسه بو ایکی شهردن کورد میلّت وکیلی سئچیلیدیرکی آلاها شوکورلر اولسون ینددینجی دؤورده تیکرارانمادی . سنندج کوردلری نین گئجه - گؤندوز فیکیرلری آذربایجان کوردلری اولاراق،هئچ بیریمیز کوردوستان ایالتینده یاشایان تورکلردن سؤز آچمیریق. بیر حالدا کی همین تورکلر،میلّت وکیلی سایسی باخیمیندان (۲، ۶ - دان) غربی آذربایجان کوردلریندن(۳، ۱۲ - دن)یوخاریدا دورورلار. کوردوستان ایالتی نین اساس صنایعی (سیمان و دمیاریتمه کرخانالاری) و گئیش اکین یئرلری بیجار و قوروه ده یئرلشیر و خاتمی، دؤولت باشینا گلنه کیمی ،بو اوستانین سیاسی و ایداری و امنیتی مقاملاری بو شهر لردن سئچیلیدی.

بوتون بونلاری گؤزدن کئچیرنده و شیمالی آذربایجانا عبیرت گؤزویله باخاندا تکجه بیر آیدین یول گؤرونور.اودا آذربایجان جامعہ سینہ یاراشان بیر آراشدیرما مرکزی یاراتماق دیر. بو مرکز اؤزونه ماکی ، چالدیران ،خوی ،سالماس،اورمو، سولدوز ، اوشنو ،خانا، قوشا چای ، ساین قالا، تیکان تپه ،بیجار،قوروه و سونفور شهرلریندن عضو سئچه رک بو یئرلر حاققیندا معلومات توپلاییب و آراشدیرمالارآپارا بیلر. بو عضو لرین یاردیمی ایله آذربایجانین غرب بولگه سی نین تاریخچه سی و تاریخی جوغرافیاسی(خصوصیله تیموری و صفوی دؤورو) یازیلمالیدیر. بو شهرلرین میلّت وکیللریله دایم تماسدا اولوب لازیم اولان تکلیفلری وئرمک اولار. بو شهر لرده خصوصاً قوروه و بیجاردا و ها بئله دانیشگاهلاریندا،تورکجه قزئت ، درگی و کیتاب چیخار ماغا یاردیم گؤستریمک لازیم دیر.بیجارین هم مدنیت و هم لهجه و هم مسافت یاخینلیغی اوزوندن زنگاناو قوروه نی ده همین ندنلره گؤره همدانا باغلاماغا یوللارآختاریلمالیدیر.

قارشی طرفدن ارضی ایدیعالار اؤنه سورولنده، آراشدیرمالار مرکزی ،سنندجه کیمی شهر لرین ، تاریخی آذربایجاناعاید اولماسینی ایرلی سوره بیلر . اورمیه ده فعالیت گؤسترن کورد مرکز و درگی سینینی ییغیشدیریلماسی و ان آزی سنندج و کیرمانشاه کیمی شهرلره آپاریلماسی حاقدا،مسئول مقاملار و او جومله دن موللا حسنی جنابلاری ایله ده گؤروشوب دانیشماق اولار. باشقا اوستانلاردااولدوغو کیمی رادیو - تلویزیون یالنیز اوستان مرکزینده اولمالیدیر.ماهاباد یالنیز بیر نئچه کند واسیطه سیله اورمو دریاسیلا قونشودور، بو کند لری قونشو شهرلر اوجومله دن میانداپ ویا ناغادئی یه باغلاماق لازیمدیر. آنجاق آراشدیرمالار مرکزی کیمی تشکیلات ، کیتابلاردا ،درگیلرده و خریطه لرده اولان یالان و اویدورما ،ایدیعالارا منطیقی جاوابلار یازیب و باتی آذربایجان مسئله سینلی لازیم اولان یئرلره او جومله دن آذربایجان اجتماعیتینه گوجلو بیر شکیلده چاتدیرایلر.بو مرکز اورمیه ده نوید آذربایجان ویا وارلیق دفترینده ویا هر بیر آذربایجان سئور ائوینده ، ساده و علمی بیر شکیلده قورولا بیلر. یالنیز بئله بیر علمی - تحقیقی تشکیلاتلار ، بو کوردلشمه پروسه سینین قاباغینی آلاماغا قادیردیر. بونو بیله رک کی باتی آذربایجان ، آذربایجان یوردونون آچاری دیر و بو آچار هر هانسی میلّین الینده اولسا،او خالق ایران آذربایجانینا حاکیم اولاجاقدیر. اونوتمایاق کی ایراندا آذربایجان تورکلری ،

شرقده گیلان - مازندران ایالتلرینه کیمی ایره لیله میس و جنوبدان دا ، تهرانی اللرینه آلمیش لار . آنجاق یالنیز غربده باسیلیب گئریله میشلر .

اینشاللاه بو یازی چاپ اولماق همین ، وطن سئور عالیم لریمیز و تاریخچی ، جوغرافیایچی و سیاستچی بیلیم آداملاریمیز ، بئله بیر مرکزی یاراتماغا اؤز حاضرلیقلارینی بیلدیریب و اؤز فعالیت لری ایله بو گئریله مه و تورپاق ایتیرمه نین قاباغینی آلاجقلار . آذربایجانین بو بؤلگه ده و بو مورکب شرایطده یاشایان اوخوموش جاوانلاریندا ، بیر میلی حیس او یانیبیرکی اوندان یارارلانماق و دوغرو میلت یولونا یؤنلندیرمک گره کدیر . بئله اولماسین کی قوزئی آذربایجاندا دئییلنلر کیمی (ایروان خانلیغی جهنم ، قاراباغیمیز و اوسته لیک یئددی شهریمیز ده گئتدی) بیزده دئییه ک کی ساققیز ، بوکان و ماهاباد جهنم ، اورمو ، سولدوز ، سالماس ، تیکان تپه و سایین قالادا گئتدی و سونرا باشلا یاق الیمیزدن چخیب بیرداها قایتما یان یوردلاریمیزا تاریخدن سیجیللی دوزه لدک . آما سئوینملی بیک کی بو تیا هله ده چوخ گنج اولماییدیر .

اتک یازیلار :

- ۱ - ایروان خانلیغی ، فؤاد علی یئو - عورفان حسن اوو ، باکی ، آذربایجان دؤولت نشریاتی ، ۱۹۹۷ ، ص ۳
- ۲ - اوجومله دن : جیغاتی ، تاتانو ، قیزیل اوزن و . . .
- ۳ - بیلباس بیرلیگی منگور ، پیران ، مامش ، زرزا و . . . دن عیبارت دیر
- ۴ - شرفنامه (قرن ۱۱ ه.ق) ، امیر شرف خان بدلیسی ، به کوشش محمد عباسی
- ۵ - سونرالار قاجار دؤورونده بو تهید لری قارشیلماق اوچون ، ساکین سیز سولدوزدا ، قارا پاق تورکلرینی یئرلشدیردیر .
- ۶ - بی کندی = بوکان ، ملیک کندی = ملکان ، آد ده بیشدیرمه سینده ده بو پروسه گتمیشدیر .
- ۷ - بها الدین ادب سنندجین ۵ - جی و ۶ - جی دؤورو ان کورد چو کیلی و کورد فراکسیونونو قورانلاردان بیری ، اورمییه دن تاریخده ایلک دفعه اولراق کریم فتح پور آدیندا بیر کورد کیلی سئچیلندن سونرا بو سؤزو دئمیشدیر .
- ۸ - دریاچه اورمییه ، بهروز خاماچی ، تبریز ، مهد آزادی
- ۹ - جغرافیای طبیعی کردستان موکریان ، با تاکید بر حوضه زاب (شهرستان های سردشت ، بانه ، پیرانشهر ، مهاباد ، بوکان ، سقز ، نغده واشنویه) ، سعید خضری ، تهران ، ناقوس ، چاپ اول ، ۱۳۷۹ - تبریز دانشگاهینین طبیعی جوغرافیا گروپونون اوستادی دوکتور بهروز ساری صرافین بو بازارا یاردیمی اولموشدور . بو سیرادان اولان باشقا بیر کیتاب : بررسی اوضاع طبیعی ، اقتصادی و انسانی کردستان (نمونه کردستان مکرری) ، حبیب الله تابانی ، مهاباد ، انتشارات سیدیان ، چاپ دوم ، ۱۳۵۸
- ۱۰ - غربی آذربایجانین کورد شهر لری ، بو ایالتین جنوب غربینده یئرلشیر آما اولار بو محدوده نی گنیشلندیریب بوتون جنوبا شامل اندیرلر .
- ۱۱ - بو خریطه یه ایراندان ، بوتون باتی آذربایجان ، کوردوستان ، کیرمانشاه و ایلام سالیتمیشدیر . عیراقدان کرکوک و موصول دا منیمشیدیر و تورکیه نین بوتون شمالی شرق ، جنوب شرق و مرکزیه کیمی بو خریطه یه داخل اندیلیمیشدیر .
- ۱۲ - جنوبی شهرلرین خصوصاً سولدوزون چوخلو ایداره و بانکلارینین مرکزی ماهابادا یئرلشمکده دیر کی بو دا بو شهر لرین ایداره و بانکلاریندا کورد ایشچیلرین چوخالماسینا و نهایت حاکمیتیه گتیریب چیخارمیشدیر .
- ۱۳ - بو کورد جه درگی ۱۳۶۴ دن ۱۵ مین تیراؤلاچیخماقدادیر . بو بین الملل مجله و انتشارات و مرکزی نشرین ایمتیازی ، ۱۳۵۹ - جو ایله ده دؤردونجو کونگره دن سونرا ، کوردوستان دموکرات پارتیاسیندان آیریلانلار اوچون وئرلیمیشدیر و اونو داخیله و احتمالاً امنیت ناظیرلیکلی مالیه لشدیریر . اونون ایلسک باش یازاری ، قاضی محمدین شاعیری (همین) اولموش و ایندیلیکده احمد قاضی باش یازار دیر . میانداب میلت و کیلی محبی نیا دا بیر نچه ایل اونون سوروملو مودورو اولموشدور .
- ۱۴ - سجاد آیدنلو ، شاهنامه در ادبیات کردی ، اورمییه ، انتشارات صلاح الدین ایوبی
- ۱۵ - آلتی یاشیندا ، ۱۶ صحیفه لیک و ۵۰ تومن ده برینده کوردجه و فارسجا هفته لیک درگی ، ایمتیاز صاحابی : کوردوستان شهردارلیرینین همیاری سازمانی ، سوروملو مودورو : سنندج میلت و کیلی دوکتور جلال جلالی زاده و باش یازاری : بانا فرمانداری محمد کریم اسد بیگی